

(23)

המרואין: יהודית אשכנז (לויזיה), אפיקים

הנושא: העפלת וקליטה של יהודית סוריה לבנון בארץ

המרואין: אריה כהן

תאריך: 31.12.1998

ש. כדי ליצור את הקשר לאביך מנהס לויזיה, ספרי בבקשת קצר על בית אבא – איפה נולדת, על המשפחה, קצר סיורים מבית אבא. איפה נולדה ומתה ת. נולדתי באוקטובר 1942, ממוקן שאז בית חולים העמק היה בית חולים שווייצר בטבריה. לפני פוריה זה היה בית חולים שווייצר, על שם הרופא הידוע. הזיכרונות הראשונים שלי ממה שאני זוכרת מABA זה הרבה נסיעות, זהה גם הזיכרונות שליוו אותי לא רק בהתחלה אלא תמיד. הייתה לו דאגה להמוני אנשים, ואולי שהוא קצר לא פיר שאני אגיד עכשו – הרבה פחות בבית.

ש. בכלל הפעולות הציבוריות.

ת. כן. צריך להוסיף זהה היה בכלל הפעולות שלו. אני תושבת שכעתה זהה נראה איפה שהוא הפריע לי, כי אבא היה המון בחוץ ובעצם כל העול היה מוטל על אמא. היא הייתה אדם מאד מאד סגור. כמו שראיתי או הבנתי אבא היה הרבה יותר פתוח וזה בעיקר בלב מאוד כשהו באים אנשים הביתה, ולא משנה מי זה היה, אם זה גם הכי קרובים וגם אנשים ללא קירבה משפחה אלא ידידים ואנשים שהוא עוזר להם, תמיד אמא הייתה במטבח, מכינה קפה, ואבא היה יושב ומגלגל את השיחות, בלי בכלל אפשרות להשתטט. זה מה שמאוד הפריע לי, שהוא לא נתן לה אפשרות לחדור לשיחות וזה קרה מאוד לעיתים רחוקות כשהוא היה אומר: גם לאמא, גם לשושנה, יש את הקטעים שלה. שווה לשם מעולם. וכל פעם כשהסבירו זהה איך הוא עלה, ונראה לי שהיא עשתה לי הרבה מאוד יותר ממנו בקטע הפרטיו שלה הקטן, אולי לא בקטע של העסקונה, אבל אני חשבתי שמה שהוא עשתה אני עד היום לא תופסת את זה.

ש. ההתייחסות הזאת לאמא הייתה כמפורט בסוריה או בכלל שהוא לא הייתה בעניינינו?

יהודית אשכני (ז'וזה)

ת. לא. אני חושבת שהיא הייתה מאוד בעניינים, אבל מי שעבר ליד הבית ולשניהם היה עוצר להטעטש, הוא היה כבר קורא לו : בוא, בוא לשותות קפה. אי אפשר היה לעבור ליד הבית בלי שהוא יזמין אותו הביתה לקפה ולכעך بيיתי, שהוא משחו סורי. היה אסור להעצר ליד הבית כי זה ברור שams אתה נער או אתה צרייך גם להיכנס ולשתות קפה. אם הייתי בבית היו אומרים לאבא : אבא, הבן אדם מוכרכ לлечת, הוא לא התכוון בכלל לשותות קפה. אם הייתה צריכה לעשות את הקפה. אמא בעניין, ולא רק בעניין, גם כמה שהיא סיפרה, היא הייתה אדם אציל. היא הלכה אפילו ללימוד הוראה בדמשק והיא רצתה גם מה ללימוד בגימנסיה הרצליה, אבל היא לא הספיקה כי ההורים שלה אמרו לה שזה מיותר ולא צרייך. ובעצם אבא, ואת זה אני יודעת מסיפורים, מגיל מאוד צערו כבר רתמו אותו לעובדה כדי לפרט את המשפחה בדמשק. מגיל מאוד צערו הוא כבר הפסיק ללמידה. כך ש מבחינה השכלה לאמא הייתה הרבה יותר השכלה והוא גם זאת שעזרה לנו בשיעורים, למרות הכל ואף על פי כן כשהוא היה בבית, אמא הייתה זוקא זאת שעזרה לנו בהכנות השיעורים.

ש. את נולדת כשאבא ואמא כבר גרו באפיקים.

ת. כן.

ש. מה אבא עשה אז?

ת. הוא תמיד היה פעיל. מה שכן, וזה ממה שאני זוכרת ו יודעת, הוא התחיל וסיים את חייו בעצם ב"קלת אפיקים". זה היה הבסיס באפיקים, ומ"קלת" הוא יצא לכל הפעולות שלו. הוא היה יוצא לפעילויות ותמיד חזר ל"קלת". אני לא זוכרת שהוא עסק בשום עבודה אחרת. הוא בעצם התחיל ב"קלת" כשבוד קראו לזה "תיבות לפרי הדר". קלת בא מהAMILA קלתיות, שהוא סלולה לפרי וזה בעצם השם, כי זה התחל ממפעלי תיבות לפרי הדר.

ש. היה לו שם משרד?

ת. אבא לא היה במשרד. אבא היה פועל. הוא היה עם החולצות הכחולות. לא החולצות המשובצות, לא תכלת ולא לבן. הוא תמיד היה פועל ממש. אני ניסיתי בכל כוחותי לשכנע אותו שהוא ישב ויספר את הסיפור שלו וזה בשום אופן לא הצליח. מוסר העבודה שלהם לדעתי היה מעבר לשמים. אי אפשר לא לעבוד, גם כשאתה בן 80 אתה חייב לgom ב-6 בוקר. ובתוך זה הוא גם עשה את העבודה עם חברות נוער, הוא גם עשה את הנסיעות

יהודית אשכני (קז'ה)

כליווי לעולים ממרוקו. הוא קיבל פה בלי סוף אנשים ועזר להם בקליטה שלהם. הוא גם עשה את הפעולות המפלגתית שלו. בעצם בשנים האחרונות הייתה לו ממש אובססיה, שזה היה לנסוע לבתי ספר ולספר את סיפור ההעפלה והקליטה שלהם.

ש. לאיזה בתים ספר הוא נסע?

ת. זה התגלה כך שאחד העבר לשני. אלה היו בדרך כלל בתים ספר יסודים. אני לא חשבתי שהוא הגיע לבתי ספר תיכוניים. בדרך כלל כיתות ז'-ח', הכיתות הגבוהות של בית הספר היסודי.

ש. מי היה מזמן אותו?

ת. מנהלות בתים ספר. הם בטח העבירו את הידע על כך אחד לשני. פה באוהלו הוא העביר הרבה הרצאות.

ש. מבחינה טכנית אני רוצה להבין משהו. הוא עבד בקהל אפיקים. נניח שהוא היה צריך לצאת לפעולות מסוימות, איך הוא היה יודע על הפעולות חזות? דרך הקיבוץ?

ת. לא. זה הגיע אישית אליו, ולא דרך אף אחד. זה היה ממש אישית אליו, כי מנחם לו זיהה זה היה שם. אני יודעת שכשהייתי יוצאת אותו לאיזה מקום היו אומרים לו: אה, שלום מנחם. וכך אנשים היו מברכים אותו.

בעצם ידעו והכירו שאפשר לפנות אליו. באמת היותי מופתעת מזה. דיברנו גם בינו לבין געלו שהוא היה מוכן מעל ומ עבר לעשות למען אנשים שהיו זקוקים לעזרתו. תמיד זה נראה לי שאיפה שהוא זה נלקח מאטנו. הייתה לי מן הרגשה כזאת. לי זה מאוד בלט הקטע הזה.

ש. הוא היה עובד במפעל, הוא היה בבית במקש והוא מגיעים אליו אישית? הוא היה מקבל טלפון?

ת. לא היה אז טלפון. זה היה או בהתקבבות או שהיה ממש באים אליו. המון היו באים אליו הביתה. זה גם היה קטע שכשהו באים אני היתי בורחת. היו נכסים ואני לא היתי. אני היתי שחיננית ושותית 5-4 שנים וגם הגעתني להיות אלופת הפועל וגם הגעתני לאוסטריה ויונן, ואבא היה מתחילה בספר עלי ולהציג אותו ולא ידעתי כל כך איך להסתדר עם זה. הוא היה שם ידוע בקרב הקהילה הסורית, שם שאפשר לפנות אליו.

יהודית אשכנזי (לחותה)

- ש. נדבר עכשו על שנות ה-40 הראשונות, היית כבר בכיתה א'-ב'.
- ת. אני זוכרת את מלחמת השחרור אבל אני לא זוכרת דברים מהתקופה ההיא. אני זוכרת את תקופת הנעור שהייתה פה והוא עבר עם מולא זהורי, שהוא היה המורה של הקבוצה ולא ידע מילה בערבית. הוא היה מורה של קבוצת "шибולת", שכולם היו עולי سوريا, בעצם אבא קיבל אותם בגבול והוא הביא את כולם לכאנן והם עלו אחר כך לתל קציר. הם ייסדו את תל קציר עם עוד קבוצות צופים מהעיר. יהושע לטוי היה בקבוצה הזאת, נשארו אולי שניים מהם, פלומנס ויעבולה (יעקב) נשארו בתל קציר.
- ש. מתי הקבוצה הזאת הגיעה פחות או יותר?
- ת. אני זוכרת אותם שהם הגיעו ב-1945, כשהיהתי בן או בכיתה א'-ב', בשנת 1950 אולי.
- ש. מי נשאר מכל הקבוצה באפיקים?
- ת. מקבוצת שיבולת אף אחד לא נשאר.
- ש. מתי הם עזבו? אני מניח שלא כולם יחד עזבו.
- ת. הם עזבו בתור קבוצה לתל קציר. כל קבוצת שיבולת היו מיועדים ליסיד ולהקים ממש את תל קציר.
- ש. מישחו מהם לא הגיעו בחזרה לאפיקים?
- ת. לא.
- ש. אז מי שנמצאים פה מהסורים נמצא פה?
- ת. ההורים, יוסף חלק, משה מוצרי ואסתר לפטין וידידה לזרוביץ, שיש לה גם אחות באשדוד יעקב. היא לזרוביץ אחורי הנישואים. אני לא יודעת מה הייתה שמה לפני כן. חן נחשבות לצעירות, בנות 70 בערך.
- ש. חן הגיעו בהעללה של שנות ה-40?
- ת. כן. ממשו כזה. אני לא יודעת איך חן הגיעו הנה, אולי בגלל שהוא פה כבר כמה סורים, אבל חן התחילה בשפיה.
- ש. ביחס למידת הקירבה שבין אבא לבין עולי سوريا האחים, הייתה ביןיהם קירבה של חברה סגורה سوريا?

יהודית אשכנזי (ג'זיה)

ת. לא. אני זוכרת שבקץ היו פעמים שאחורי ארכחות ערבי, וזה משחו אופייני לקיבוצים, בכל אופן באפקים, שהישיבה בצוותא הייתה בקץ על הדשא, בשעות אחר הצהרים, אחרי ארכחות הערב המשפחתיות. שבעצם הס מלזהcir, שלא היה תא משפחתי וזה דבר שמתפתח רק עכשו בצורה קיצונית לדעתி. כך אני מגדירה את זה, כי אני מאוד אהבת את הlinah המשותפת. לא בגין חס וחיללה, כי אז זה היה סיום, אבל בבית הספר זה היה בעני דבר מקסים. אני שמחה שתחוויותי את הlinah המשותפת אז.

היה נהוג לשבת על הדשא בקץ, וזו כל אחד יוצאה לדשא הקרוב לבית שלו, אבל אבא והמשפחות הסוריות האחרות היו מתקרבים אייכשהוא אחד לשני לשתיית הקפה, ובעצם יוסף חלק דאג לזה לדעתו יותר מאבא. היישבה עם יוסף ומשה הייתה אחרת מאשר עם הסורים שהיא פוגש בחוץ. אני לא יודעת למה. אולי בגלל שבנות הזוג שלחן לא היו ממוצא סורי. זה לא היה כמו היישבה עם הסורים שמחוץ לקיבוץ. זה היה יותר מאולץ. זה לא היה חברותא לדעתו.

ש. אבל בכלל זאת הם היו יושבים ביחד.

ת. כן. אבל בגודל ציינתי ואמרתי שכשאמא היו מאושפזים فيه, קודם אמא ואחר כך אבא, שבעצם אני מאוד צמודה אליהם ונמצאת אתם ולא בהם אנשים לבקרים. הם מאוד לא פיתחו להם מה חברה, והם היו מאוד לעצםם לדעתו. זה לא שמשה לא הגיע לבקרים וגם יוסף ודבורה שהגיעו. הם כן הגיעו, אבל לא הרגשטי מן הקבוצה שהיתה סביבם.

ש. בישיבות האלה על הדשא שהיו נוהגות בשנים ה-60 וה-70 וגם לאחר מכן, היו להם מאפיינים מיוחדים של תת-קבוצה, האם דיברו בערבית, אכלו מאכלים שהיו נוהגים בביתן. בגלל זה היה רק קפה וזה לא היו ארכות, אז שוב פעם חזר על עצמו הкусך שאשתנו של יוסף למדה לעשות את זה וגם אשתו של משה, כשהם היישבה על הדשא הייתה הכל סביב קפה וכעכבים ולא יותר מזה.

ש. היו מעלים שם זכרונות מהבית?

ת. לא. אני הרגשטי מן התמודדות בעיקר בין יוסף ואבא, כאילו התמודדות של זכרונות, מי זוכה יותר טוב. משחו כזה. משה היה יתום והם הפכו אותו לחלו, אז הוא היה מעין outsider, אבל יוסף ואבא היה להם אפילו משחו כוכני – מי מתגבר על השני בסיפורים

יהודית אשכני (גזהיה)

שקשורים לבית אבא בדמשק, או מה קרה בחלוֹץ בדמשק, מי זוכר יותר או מי מדייק יותר. כך אני הרגשתי. זה היה בעברית, כי הם רצו שנסמע ונהייה שותפים למה שהם מספרים וזה התנהל בעברית. הקטע של העברית, שמאוד מאד לא אהבת, זה היה כשמי אבא היה מגניב תחנה ערבית ואני סבלתי מזה סבל נוראי מהשירה הערבית, כשהיא בשום אופן לא דומה לשירים של אייל גולן, של זהר ארגבוב, שאני מאוד אוהבת את השירה שלהם. בכלל כל השירים המזרחיים שימושיים עכשו לדעתי זה לא דומה לשום שירה מזרחית שאבא מאד רצה לשמוע ואני לא יכולתי לשמועו. זה היה מתחילה בשעה 4 ומסתיים ב-6.

ש. שירי אום قولתום?

ת. כן, מאד לא אהבת את זה. מאד לא אהבת שחיו הולכים להסביר אותנו ודברים ביניהם בעברית ושאר ההורים מדברים ברוסית. תמיד בהשכבות להורים הייתה ביקורת על הילד אם הוא לא עrsaה משהו. קראו לו בקיבוץ "ילכת להסביר". אבא דיבר מאד יפה את העברית שלו ב-ת' ו-ע'. כשהיו באים להסביר אותנו, אז הרוסים דיברו ברוסית.

ש. את זכרת את זה בתורך?

ת. אנחנו היינו באים מעט מאוד זמן הביתה. היינו אוכלים ארוחות בוקר, צהרים וערב בבית הילדים. הערב היה נגמר ב-6 והיה צריך גם להספיק להגיע להורים. היינו מגיעים לבית ההורים בסביבות 6 או 6 וחצי, וב-7 או 7 וחצי ההורים היו הולכים לחדר האוכל והיה אסור לחתוך את הילדים, אז היינו נשארים בבית. הם היו תזוזרים ב-8 ואז הולכים להסביר אותנו. לא היו לנו שעות עם ההורים בכלל. היו הולכים להסביר אותנו ואז את כל השיחות שם, כשאבא אומר לא מאה מהו שאני לא עשה משהו כמו שצורך, זה היה נאמר בעברית. ליד אחר זה היה נאמר ברוסית. אני לא זכרת בשום אופן עוד שפה שדיברו בה-חוץ מרוסית. גם המטפלת שלנו הייתה מושבבת מילימ' ברוסית בעיקר כשהייתה כועסת עליינו. היה לי מאוד לא נעים ונוח עם העברית שהם דיברו ביניהם.

ש. כאן נשאלת השאלה למה?

ת. אני לא יכולה להגיד למה, אולי כי חשבתי שערבית זאת מן שפה ראשונית. הרוסים נורא החשבו את עצמם. אני לא הרגשתי שההורים שלי החשבו את עצמם. אני לא הרגשתי שהם שווים להם. הרוסית נראה שהיא משווה יותר חכם ויוטר משכיל. התפקידתי

"היהודים אשכמוני (גוזיה)

מאוד מאוחר כשראייתי המנו דברים מטוריים אצל הרוסים. אני לא יודעת אם הם למדו יותר מההורים, אבל הם נתנו לנו להרגיש שהם היו בחינוך, הם היו המטפלוות והם ממש התעללו בנו, ואני אומרת התעללו בלי מראות. המוראים פה היו הרוסים, אז התבקש מתווך זה שהם החכמים יותר. גם כשהלכנו לבחינות לנגינה, אני לא זכרת שאפילו קראו לי לבחינה אם אני יכולה לנגן בכינור או בפסנתר. אני לא זכרת שהייתי לבחינות. כי מה פתאום יהודית תלק', היא הבת של מנהם וושנה והיא לא בת של הורים שבאו מואוסטריה או מרוסיה. האוסטרים היו גם קבוצה מאוד הומוגנית. אני לא יודעת איך הם נחשבו בעיני הרוסים. האוסטרים והגרמנים היו אנשים שבאו מואוסטריה ומהשואה. זה אני באמת לא יכולה לדעת.

ש. ידעת לנגן?

ת. לא. ניגנתי הכל בחלילית.

ש. מה היה קורה לו אבא היה מדובר אתק' ערבית?

ת. אנחנו הם לא דיברו בכלל ערבית. אנחנו גם לא יכולים ללמוד את השפה, כי היינו רק שעה-שעתיים אצל ההורים בערב ולא יכול היה לקרוט כלום בשעות האלה. את אבא אני בכלל לא זכרת שהוא ישב וסיפר לנו והקריא לנו. אני לא זכרת את הדברים האלה. זה היה היה הכל נעשה על ידי אמא בעצמו. מעבר להכנות שיעורים לא הספקנו כלום. הם היו הולכים לאכול וחזריים כדי להשכיב אותנו.

ש. אמרת שמאוד לא אהבת את ההשכבה כשהם מדברים אתק' ערבית.

ת. לאأتي. הם דיברו ערבית בינויהם. בעצם השיחות לא היו עם הילדים. זה היה דבר שמאוד בלט, שהולכים ילדים עם הורים, וההורים מדברים בשפה שהם באו אתה ורַק הפניה לידי הייתה נעשית בעברית עצם, וככה שמעת את השפות פה. הילדים היו מדברים בינויהם בשפה שלהם כשהם לא רצו שהילדים יבינו. אתה לא תמצא פה ילדים שיברו רוסית או הונגרית או גרמנית. אין דבר כזה. מי שבא אחר כך לאפיקים אני מאד השתוממתי שבtems הוא יודע את שפת ההורים. אלה שבאו הנה והתחתרנו עס בני משק.

יהודית אשכני (זיהה)

בכל אופן באפקים לא ידענו את שפת ההורים. אני לא אהבת ששם דיברו ביניהם את הערבית כשהוריהם אחרים מדברים ביניהם רוסית. זה היה הקטע שהפריע לי.

ש. גם אלה שהיו יודעי רוסית ודיברו ביניהם רוסית גם את זה לא אהבת.

ת. זה לא הפריע לי, כי זה היה משהו שນחשב.

ש. זה היה שפה טבעית.

ת. כן.

ש. ניסו ללמד אותך ערבית בבית?

ת. ממש לא. לא ניסו.

ש. אבא ניסה לבקש ממק שמדובר עברית נכוна בהגיה נכוна ב-ח' ו-ע'.

ת. גם לא. דזוקא בבית הספר אמרו: אבא שלך מדבר את העברית הכי טובה שיכול להיות. אבל אני לא ראיתי את זה כך. אחר כך התפחתתי. הוא היה גם מקריא בתגים. בהגדה כשמקריאים נתנו לו להקריא את הברכה על הגוף ועל פרי הגוף ועל ארץ חמדת אבות, את זה מוחם מקריא. השפה שלו הייתה רהוטה ויפה, אבל את זה הבנתי יותר מאוחר שזו מוחם מקריא. היה פה רוסי אחד שגם התעקש לדבר ב-ח' ו-ע' וזה היה בעיני מאוד לא מעניין.

ש. בית אבא מדי פעם הקשיב לדיזיו בערבית. מוסיקה ערבית.

ת. הוא לא ייחס לזה חשיבות, כי הוא היה מקשיב לתהנות שלהם וזה היה הכל בלווי אחד גדול שבעצם הוא לא הקדיש לו הרבה דזוקא. כי התהנות שלהם היו חדשות שהם היו רוצחים שיהיו. זה לא היה אמיתי. אתה ודאי מכיר את הספרדים של התהנות הערביות. אבא לא התיחס לזה הרבה. הוא רצה יותר לשמוע את השירה הערבית.

ש. הוא עשה את זה רק בבית?

ת. במפעל הוא לא יכול היה לשמוע דיזיו.

ש.اما גם אהבה את זה?

ת. אני לא זוכרת את זה. היא אהבה את השירים שהיו בעצם שירים ישראלים שהם לימדו בدمشق כמו "שאו ציונה נס ודגל". זה היה בשביבה שיר שהיה מוכנה כל יום וכל

י'הוֹדִית אַשְׁכָּנֵז (ל'ח'יה)

היום לשם עמו אותו. גם השיר "שם שועלים יש" אני זוכרת שם מADOW אהבו. יותר מאוחר היה זמר שירך לאלה"ב וחרט ארצתה, ואבא ואמא מADOW אהבו את השירים שלו.

יש זמר אחד שמוסאו סורי, אליו מזרחי קמוהגי. האם השם מוכר לך? דיברו עליו בביות?

ת. אני זוכרת שהוא אמר שתיקי דיין היא ממוצא סורי, העיתונאי אמןון לוי הוא ממוצא סורי. השם הזה של הזמר ממשו עושה לי.

ש. השיר המפורסם שלו זה "הليلת, לילה, שמחה גדולה הלילה". מוכר לך השיר חזזה?

ת. לא זכור לי.
ש. נדבר קצת על נושא הקליטה, פעילות הקליטה. אני מבין שבאו לבאן אנשים. ממתי הזכירנו לראשונה שכך שמגעים מעפילים מסוריה ואבא כבר מטפל בהם או מקבל מכתבים מהם ונוסע לאיזה שהוא מקום כדי לטפל בהם.

ת. זה התחיל מהמשפחה שלנו כשהואלקח את הילדים של אח של אמא. ההורים עדיין לא הגיעו מסוריה והואלקח אותם. אחיה אליו (אליאס) פשת. הם הגיעו ב-1942.

ש. הם הגיעו הנה?
ת. כן. פה הייתה בת דודה אחת שלי, חווה ושני האחים שלה היו באשדות יעקב, נתן ולאה. אבא ביקש: תנו לי את הילדים האלה. הוא הוציא אותם בתואנה שגט ההורים יבואו אחר כך. אני לא יודעת איך הם הגיעו פיסית. אף פעם לא שאלתי את חווה. כדי לך לראין את חווה עופר. יש לה הרבה סיפורים על אפיקים ועל ההורים. גם אחרי שההורים שלהם הגיעו, הילדים נשארו עוד באפיקים ובashdot יעקב ולא הלווה להם בתל-אביב.

ש. הם לא נשארו בمشק אחר כך.
ת. לא. חווה התאחדה עם בני אפיקים והיא הכירה מישחו מנוער זו, שהגיעו מהשואת כהוא התגניש הוא הלה לחיל האויר והיה טיס, אז מי שהלה לחיל האויר זה נקרא שהוא עוזב את הקיבוץ, כי הוא הולך ל-5 שנים לצבא. אז הם יצאו. הם התאחדו וכשהוחזקה הייתה מאוד צעירה, כבר בת 18 היא הייתה אמא. זה מה שהוצאה אותה מאפיקים. זה היה בשנות ה-50 בערך.

יהודית אשכמי (זיהיה)

היה ים של אנשים שהיו מגיעים לאבא וזה היה דבר כמעט יום-יומי. את זכרת תקופות ארוכות שאבא לא היה בבית ביחס ליהודי סוריה בשנות ה-50 ואולי ה-60?

זה לא היו יציאות מאד ארוכות, כי הוא היה יוצא ליום-יומיים וחזר, שוב יצא ליום-יומיים וחזר. אצל הנסיעות היה עניין רגיל. לי זה היה מאד לא ברור, אבל הוא היה תיכף מתargin עם התקיק ונושא. לנו כל נסעה זה נראה מי יודע מה. אצל הנסיעות האלה היה דבר מאד פשוט. הוא היה נושא, ומשפחה לא הייתה חסרה לנו בתל-אביב, היה נשאר ללון אצל האחים שלו, שטנו לו כבוד, היה חוזרليلת או שניים וחזר. כשהיה במשק היה עובד במפעל בקלת. לא הייתה לו שום בעיה לצאת לפעילויות בחו"ז.

נניח שמשיחו היה מגיע אליו, או שהוא היה נושא לתל-אביב בעקבות מכתב כדי לטפל בעניין, איך הוא היה מסליח לטפל? הוא נמצאפה בעמק הירדן והפעילויות הייתה בתל-אביב.

שם הייתה קבוצה של אנשים שאנו לא זכרת את השמות שלהם. הוא היה אמר לאוותם עולים: אתה צריך לגשת לזה וזה והוא חייב לסדר לך את מה שאתה צריך. הוא היה אומר לו לבדוק מה אותו בן אדם צריך לסדר. ואם זה לא מסתדר, אתה חייב לחזור אליו. תמיד זה היה ברור: אם זה לא מסתדר, בכל מקרה ובכל מצב, אם משחו לא מסתדר, אני אטפל בזה הלאה. הוא לא היה נותן לבן אדם אפילו להעלות על דעתו שימושו יכול לא להסתדר. זה חייב היה להסתדר. הוא לא היה נותן לעסק הזה להרגע. בלי לדעת הוא היה חייב גם ללוות את זה. הוא היה תיכף דואג, אם זה היה בהתקנות פעם. טלפון זה לא היה משחו שלילוה אותו אז. רק ב-1970 קיבלנו טלפון ולפני 1970 הוא הספיק לעשות המון, כך שזה היה בהתקנות. הוא היה חייב לדעת ולהיות בטוח שהכל מסודר.

מנחים לוזיה לא היה בעל תפקיד במשרד הקליטה או בסוכנות. לא היה לו משרד ולא היה לו מכתבייה. היו לו כתובות. הוא היה מכובן אנשים לאו למינן. הוא היה לפעמים מדבר עם ששות ואולי אפילו עם פרס. שמעון פרס היה בא להרצאה באפקים אז היה גם חייב להיכנס לאבא. הוא לא נתן לאנשים כמו פרס שיתן הרצאה בקיבוץ ולא ישתה אחר כך אצל קופה. אז הוא היה מפנה לאנשים שונים שבאמצעות מכתב או טלפון זה היה מסתדר. דרך אנשים כאלה שהיו בהנהגה במדינה.

יהודית אשכבי (לוזיה)

- ש. הוא חכיר אותם מפעליות במפלגה.
- ת. מהמפלגה לדעתך. דרך משה שנון ודרך האבא אליו שנון, שניהם היו פעילים, בהתחלה אליו ואחר כך היה משה שנון.
- ש. לא היה לאבא שום תפקיד רשמי והוא עשה את הכל בתנדבות, זה הכל היה שליחות.
- ת. אני חושבת שהוא לא קרא לזה אפיו התנדבות. הוא פשוט נהנה מזה. לדעתך זה היה גם מן צורך כמעט קיומי. לפחות אני לא יודעת איך הוא היה חי. זה היה שהוא שהניע אותו.
- ש. זה לא היה תפקיד רשמי, אלא שהוא שהה עשה מרצון וננהן מזה. איך היו מתייחסים לו בمشק שהוא יצא לפעליות?
- ת. אף פעם לא חשבתי על זה? אולי זה היה ברור. רישום העבודה היה מאוד חשוב. היה צריך להיות איך לפני עידן המחשבים הייתה הנירטת של העבודה, או הפלוסים והמיינוסים שצינו לחברים. אף פעם לא הייתי מודעת ולא חשבתי מה נרשם על זה. אולי כדאי ליכת ולראות. זאת הייתה נירטת מסודרת בצורה בלתי רגילה. למי שיש מינוס היו כותבים אותו באדום. למי שיש פלוסים היה כתוב בעט כחול. אני לא זכרת למה זה נחשב. אולי זה היה ברור שמנחים עוסקים בקליות עלייה, כל עוד שיש עלייה.
- ש. אבל זאת הייתה קליטת עלייה שלא קשורה למשק.
- ת. לא.
- ש. לא הייתה שום בעיה למשק עם זה.
- ת. לא שזכיר לי.
- ש. את לא זכרת אף פעם שהוא נקרא לסדר?
- ת. אף פעם.
- ש. היו לו קשרים עם יהודי סוריה במרכז, בתל-אביב: עם ארגון יהודי סוריה? עם מי? לנו, מאוד. עם שטח מצחיה. אני לא זכרת את השמות. אם אני אראה את השמות אזכיר.
- ש. אבל באופן עקרוני...

יהודית אשכני (לחותה)

ת. הוא היה נפשם אתם, ואני אפילו לא יודעת אם הם היו באיזה שהוא מסגרת מושדרת. היה איזה שהוא ארגון. אני יודעת שאחיה של אמא, אליעזר פסה, היה מעורב בזאת. אני לא יודעת אם הייתה לו רק מלא בקטע המשפחה, כשהיינו צריכים לעשות משהו בקשר ל... אז פניו לאליעזר, אבל יכול להיות שרק בגלל זה היה משה משפחתי. הייתה איזה קבוצה עם איש ארגון ואליו הוא היה מתקשך.

ש. הם באו הנה?

ת. כן. הם היו מגיעים. אבל לא אגיד שהם הגיעו בחמוניהם. אבא היה יוצר אתם קשרים, בוחלט.

ש. נתיחס לעלייה, להעללה יותר נכון, בשנות ה-50, 60, 70, 80 – אבא היה מעורב בהן? בעיקר בעליות של העשורים האחרונים?

ת. בעשורים האחרונים לדעתי הוא לא היה מעורב. הייתה לי הרגשה שהוא לא מעורב. זה היה כבר דבר הרבה יותר מסודר וממוסד. אני לא זכרת שהוא כל כך התאונן על זה. הוא ידע שקוראים דברים אבל הוא לא היה מודיע לדברים לדעתי כל כך. נדמה לי כך, אולי אני טועה.

ש. את זכרת שבשנות ה-70 הוא גר תקופה מסוימת בתל-אביב כדי לקלוט או לעוזר בклиיטה בסוכנות בתל-אביב?

ת. אני לא זכרת, למרות שהיא לי בן-דוד שהגיע בעלייה זו זאת.

ש. אליו לויזיה?

ת. אליו לויזיה הוא בן דוד שלי והוא בא מאוד מוקדם. הוא התרחק בבן שמן.

ש. אני נתקلت במשמעותים בשם אליו לויזיה שהגיע לארץ בשנות ה-70.

ת. מורי הגיע מאוד מאוחר, אבל זה בשנות ה-70.

ש. אליו לויזיה שהגיע בשנות ה-90.

ת. זה הסיפור עם חמוץון. אלה גרים בחוילון. הם ראו את אבא שבוע לפני שהוא נפטר.

ש. אתם היו קשטים? להם הוא גם עוזר?

יהודית אשכני (לחות)

ת. כן, להם הוא מאד עז. הוא אנס אותם לבוא. הם החליטו שהם נשארים בבירות והכל טוב. שהם יצאו מבחןון ויהיו בbijrot. הגיעו אנשי הסוכנות לשם והוציאו אותם ממש בכוח. זה היה סיפור מאוד מוזר.

ש. את מדברת על שנות ה-80?

ת. לא. בעלי פגש את אלי לוזיה בבחןון. בעלה של יהודית: צלצלי לאבא שלך ואמרתי לו שאני נמצא באיזה דירה מערבית. זה היה עוד בימים הראשונים במלחמה ב-1982. הוא לא אמר לי כלום. פגשתי את ההוא מעכו שעלה חצי שנה לפני כן לארץ מדמשק. הוא היה חיל סדир. ירדתי לשילוח בbijrot, ישבנו שם באיזה קולגי ודיברתי אותו שם ותוך כדי דברים שאלתי אותו: מה אתה עונה פה? הוא היה חיל סדир. ראיתי שהוא לא קרב. הוא אמר לי שאמא שלו ואחותו צריכות להגיע מדמשק וסידרו שהן יגיעו לפנוש אותו. זה היה באמצע המלחמה. אמרתי לו: גם אבא של אשתי הוא מדמשק. אז הוא שאל אותי מי זה, אז אמרתי לו: משפחת לוזיה. אז הוא אמר לי: אני מכיר אותם, עבדתי אצל האחים שלו במתפרת בגדים. אז הוא אמר לי: אתה יודע שיש לכם קרוביים בבחןון? ואז צלצלי למנחם לוזיה וסיפרתי לו ואמרתי לו שאני אשטדל להגיע אליהם ובאמת אירוגנתי טנדר מהפלוגה ונסעתי אליהם. הם מאד תרגשו וגם אני התרגשתי. הם אמרו ש-7 שנים הם נכללו לא אכלו בשר, כי לא הייתה שם שחיטה כשרה. אני ישבתי בעליי והבאתני להם הרבה קופסאות ממנות קרב. אחרי זה הם עלו לארץ והם גרים בחוילון. הם עלו לארץ כ-8 שנים אחורי המלחמה. הוא עשה את הבר-מצוה לבן שלו בכוותל. קטת לפני שמנחם נפטר, ואני אז לא הייתי בארץ. כשהאמא נפטרה הייתה שליח בקייב וכשהבא נפטר הייתי שליח בטשקנט. כשהבן דוד הזה בא הוא נתן את זה למנחם. הוא היה ממש דתי, סופר-דתי. מהאורתודוקסים הקיצוניים. לאשתו אפילו לא יכולתי להגיש יד.

ש. היו עוד יהודים בבחןון חוות מהמשפחה הזאת?

ת. רק הם, משפחת לוזיה. בתקופה שבה אני הייתה רק הם היו שם. יש שם בית הכנסת יפה, אמנים רואים שהרסו אותו, אבל הוא ממש יפה. אם יש בית הכנסת זה סימן שהיו גם

יהודית אשכמי (גוזיה)

יהודים שם. אבל באותה תקופה רק הם היו שם. הוא אמר לי ש-7 שנים הם לא אכלו בשר כי לא הייתה שחיטה כשרה.

יהודית: מעוניין שהם סיפרו שהו לידם מוחבלים ולא הגיעו בהם לרעה. לא חזיקו להם. עמשיו הם גרים בחוילון. אני זוכרת שאבא נסע אליהם לבחרמדון.

בעל של יהודית: כשסייפרתי למנחים שמצאתי אותם, היה שם צלם של הסיבי.אס, משה אלףרט. והואלקח את מנחם אותו ואז מנחם פגש אותם. זה היה ב-1982. אצל משה אלףרט יש סרט על הפגישה של אבא עם המשפחה בבחמדון.

ש. מה אבא ביקש מהם? מהם יעלו לארץ?

ת. כן. הוא ביקש מהם לעלות לארץ. עד היום אני לא מבינה למה הייתה ההתנגדות שלהם. היה צריך להביא אנשים מחשוכנות כדי לשכנע אותם לבוא לארץ.

בעל של יהודית: אני חשב שהוא ראה אני מגולח, בלי זקן, הם לא תפסו שמדינת ישראל זאת מדינה חילונית. אני זוכר שכמה שנים אחרי זה, 3-4 שנים אחרי המלחמה, הם באו לעשות בר-מצווה בכוטל. אני חשב שזה מה שהרתויע אותם.

יהודית: את אבא זה מאד הזכיר והוא אמר: אני לא מכיר את הדתיים הספרדים שלבושים ככה. הוא שאל אותו: מה זה? מה זה הבגדים השחוריים? כי בדמשק היו הולכים עם חולצה לבנה. אבל איך שהוא היה לבוש, עם מעיל שחור ועם הcobuis. אבא אמר: אני לא מכיר את זה אצלונו.

ש. מתי הם עלו בסופו של דבר ארץ?

ת. בתחילת שנות ה-50. הם לא עלו מיד. הם היו גם תקופה מסויימת בארץ'יב. כשהם הגיעו ארץ, אבא עזר להם להיקלטי איזה סוג של עוזרת?

ת. הוא עזר להם. הקשרים של אבא זה היה מעלה כל. הוא היה מתקשר לפרס ולשון ואולי בזמן זה היה אפילו בן-גוריון. הוא היה גם בקשר עם דולצין, יו"ר הסוכנות. אבא גם קיבל איזה שהוא פרס מדולצין.

חוץ מעשרה דרך קשרים ולסדר לאנשים על ידי זה כל מיני דברים שהיו זמינים להם, אז היו לו הדברים המכחיקים האלה, אם כי זה לא בדיק מצחיק: הוא היה לוקח 10 ביצים ומביא להם. היה לוקח כמה ביצים ואשכליות ולימונים ומביא להם. גם בגלל שבקבינבו

יהדות אשכנזי (לחייה)

אפשר היה להציג את הדברים האלה, הוא תמיד היה יוצא עם קצת אוכל להביא לאנשים שהיה נושא אליהם. זה היה מאד חשוב לו שכשהוא בא למישחו, לשים את מה שהוא הביא על השולחן.

ש. הנקודה הזאת שהעלית היא מאוד מעניינת.

ת. لأن שהוא לא נסע – היה לו כוח וمبיא להם דברים. לעיתים היו אפילו מתרבישת בזזה. זה נראה לי לא מספיק מכובד לבוא עם שקיות אלה ולתת לאנשים, אבל הוא לא יכול היה לא לעשות את זה. גם כשהוא היה הולך למפעל קלט, הוא לא יכול היה לבוא לפועלים שם בஸמורות ערבות, בלי להביא בננות שגדלים באפיקים, או אשכליות שיש כאן בחורף. הוא תמיד היה הולך לקלט עם משה לחת פועלם. הצורך הזה שלו לחת כל הזמן. כמו שאמרתי קודם, שאנו בבית היינו אומרים: אבל למה הוא תמיד נותן אחרים. ומה לנו?

ש. זה קשור למסורת שהיתה בدمشق?

ת. אני לא יודעת.

ש. את זכרת שאבא היה תמיד נותן ומעניק אחרים.

ת. תמיד.

ש. גם כשהיה נושא לתל-אביב, גם כשהיו אצלנו אליו?

ת. גם כשהיו אצלנו אליו. תמיד היה פותח את הארון ומוסיאה לימון שאנו קיבלו קצת בתמים שחורים. הוא לא יכול היה לחת לאנשים לכת בלי לחת להם משחן. הוא לא יכול היה לנסוע למישחו בלי להביא משחן מאפיקים.

ש. הסורים האחרים שגרו כאן גם היו נותנים?

ת. אני לא יודעת, אבל אצל זה היה משחן שאי אפשר אחרת.

ש. בקיבוץכאן, חברות הנוער שבה חיות, הרגשת מן גישה מזולגת לפיק בGIN העובדה שהחורים מסוריה?

ת. לא. בטור ירצה בכלל לא הייתה מודעת לכל הסיפורים שאחר כך שמעתי על שלוש האסיפות שהיו בחצר כינרת. כדי לקלוט את הסיפורים באפיקים היו שלוש אסיפות בחצר כינרת, לפני שהם עלו לאפיקים. את הסיפור הזה לא ידעתי. היו שלוש אסיפות לאשר את

יהודית אשכני (גוזיה)

הקליטה שלם באפיקים. זה הכל אני יודעת ממה שסיפרו וגם אבא סיפר. אבא היה מאד סקרן לדעת למה. הוא הסתכל בפרוטוקול של האסיפה, אני לא יודעת איך הוא הגיע לזה, אבל הוא הסתכל וראה שהיה כתוב שם: העربים אלה. אין נקלות את העربים האלה? בעצם באסיפה הוא אמר שהציגו את זה שלא יוכל לדבר אתם, כי הם לא יודעים עברית. הם לא יכולים להגיד בקול רם: הם אנשים לא כמוני. אז היה מאוד נכון להגיד שלא יהיה לנו תקשורת אתכם, אז איך הם יבואו הנה? אבל בעצם אחורי שהם באו לחצר כינרת, הם דיברו עברית, כי הם חשבו שכולם דיברו עברית, כי זאת השפה, אבל לא היה שם עם מי לדבר עברית, כי הרוסים בעצם לא ידעו עברית. אולי היחיד שכך ידע עברית היה מולא זהררי. הראשונים שהגיעו לחצר כינרת היו אבא ואמא, קצת לפני משה מוצרי וויסף חלק. לי יש הרגשה שלاما היה מאוד קשה כאן, כך הייתה ההרגשה שלי, אני לא יודעת אם זה בכלל האסון, אני לא יודעת אם זה בכלל שהיא הרגיש שהיא עוף זר בתוך החבורה הזאת, כי בסך הכל באפיקים יש מכל קשת הגלויות. אין פה רק רוסים. אבא למדתי לא נשאר כועס, אולי בכלל שהוא פעיל והוא נפגש עם אנשים מהסוג שלו. אמא למדתי הפנימה את זה אבל הייתה...
ש. לא היו לה קשרים חברתיים עם האחרים?
ת. ממש לא.

ש. לאסיפות היא לא הייתה באה?
ת. הייתה תקופה שהיא כן הלכה לאסיפות. אני לא אגיד שהיא מאוד התמידה כמו אבא, אבל נראה לי שהיא העיריכו אותה, שהעיריכו את העבודה שלה. כן הייתה שומעת את זה. היא התחלתה לעבוד בגין ירכ, אחר כך היא עסקה קצת בחינוך ובעצם את רוב שנותיה היא עבדה במחסן בגדים לילדיים.

אבא, בכלל שרצה להיות מאוד פעיל יוכל היה להתרוץ, בעצם היה לו מאוד נוח שאמא הייתה שקטה ונמצאת בבית ומטפלת בילדים. הוא ידע שהבסיס ישנו והוא יכול לעשות המונם דברים. לדעתי היא הייתה פגועה, יכול להיות שימושי הדברים.

[סוף הראיון]